

GALAK

Hizkuntzen Egoera Naturala

ISOGLOSAK,

DIALEKTOAK,

ORDEZKAPENA

STANDARDIZAZIOA

PLANGINTZA

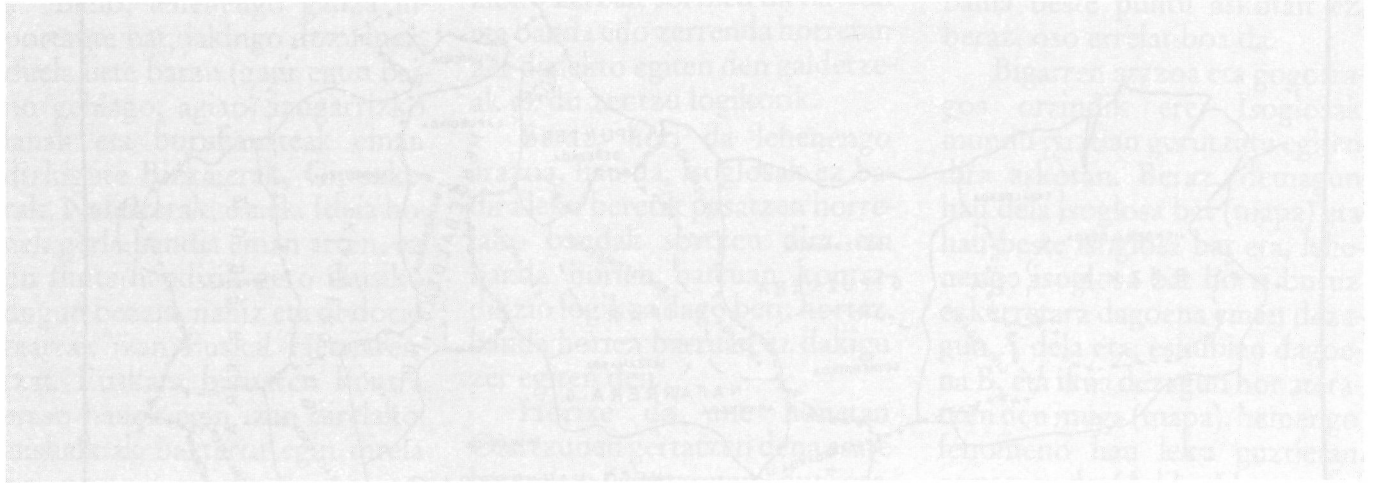
Hemen doakizuen artikulutxoa, Txillardegi-ren Soziolinguistika Ikastaroaren lehenengo hitzaldia da. Berau, 1987.ko Urtarrilaren 14ean eman zen, Donostiako Aurrezki Kutxa Munizipalak, alde zaharrean duen "Doctor Camino" liburutegian.

Hamar hitzaldi izan ziren guztira eta berauekin ale monografiko bat argitaratzeko asmoa dugu, Aurrezki Kutxari esker.

Hitzaldiaren interesgarritasun eta bizitasunagatik, transkripzioa bere horretan eskaintzen dizuegu nahiz eta gero, monografikoa pis-ka bat orraztuxeago atera.

Beraz, bego horretan.

ISILIK aldizkaria

Euskal Herri honetan “gramatikari” pila bat izan eta dugu oraindik, jakingo duzuen bezala. Oso normala baita, euskaldun bakoitzak bere euskaldun izena merezi ahal izateko edo, bere “gramatikatxo” egitea. Eta hori berez ez da txarra baina, hemen beste arazo bat gertatu da, hots, *gramatika arau emaile* asko agertu zaizkigula; nola egin beharko litzatekeen adieraziz, baina oso azterketa zientifiko gutxi eginez.

Guzti hau oso normala da, hain zuzen ere L. ARACIL-ek dioenez, gure Herrian Elizaren eragina hain handia denez oso normala da horrelakorik gertatzea eta, adibide hau ematen du: Jaungoikoak deitu zion halako batetan Moisesi eta goitik behera esan zion, “Hau da Legea, orduan Moises jeitsi zen harriarekin,... etabar, etabar. Hau da, goitik beherako joera hori, Elizaren bidez etorri zaigula eta, joera hau zientzietan ere oso nabarmena omen, eta gramatika kontutan zer esanik ez. Modelo bat definitu eta gero autorizaturik dagoen jendeak (apaizak, normalki) jendeari saltzea; nola egin behar den, alegia.

Eta behinere edo oso gutxitan egin da alderantziz, hots, behetik gora, eta hain zuzen ere Soziolinguistikaren eginkizuna hori da; *Hizkuntzaren egoera ikusi nola dagoen eta behetik gora aztertuz, nola berreskura edo berregitura daitekeen.*

Beraz, planteiamendu hau guztiz desberdina da. Eta gainera, gramatika deskribatzaile bat izan balitz, bada, gaitzerdi, zeren gramatika deskribatzailea ere zientifikoa izango bait litzateke (leku batetara joan eta ikusi jendeak nola esaten duen...)

Gramatiketan aldiz ez, denak paradigmatik izaten dira (ez entzuten dena gramatiketan agertzen dena baizik) nolabait esateko, pentsamentu paradigmatiko hori hemen oso modan egon ohi da beti eta oso sakonenean sarturik daukagu guztiok Euskal Herrian.

Eta guzti horren kontra joan beharra dugu, eta hizkuntza abstratoki ikusi ordez, bada garaia ikusteko hizkuntza *nola gertatzen* den hiztunen munduan eta gizartean. Eta Soziolinguistikak duen joera berri hau, ez dut uste Euskal Herrian eman denik orain arte. Piskanaka hasia da baina ez da izango tximista bezala jakina, prozesu bat baizik. Eta prozesu horretan gaude. Jendea konturatzen hasia da jadanik, hizkuntzaren arazoa ez dela gramatika arazoa bakarrik, baizik eta Herri baten hizkuntza dela arazoa, eta ez gero liburuetan geratuko den hizkuntza, zeren hizkuntza hori gero jendeak ez badu erabiliko, ez bait dugu deus konponduko, eta hori da arazoa.

Eta Soziolinguistikak hori aztertzen du; Hizkuntza pertsonengan eta gizarteetan, hain zuzen.

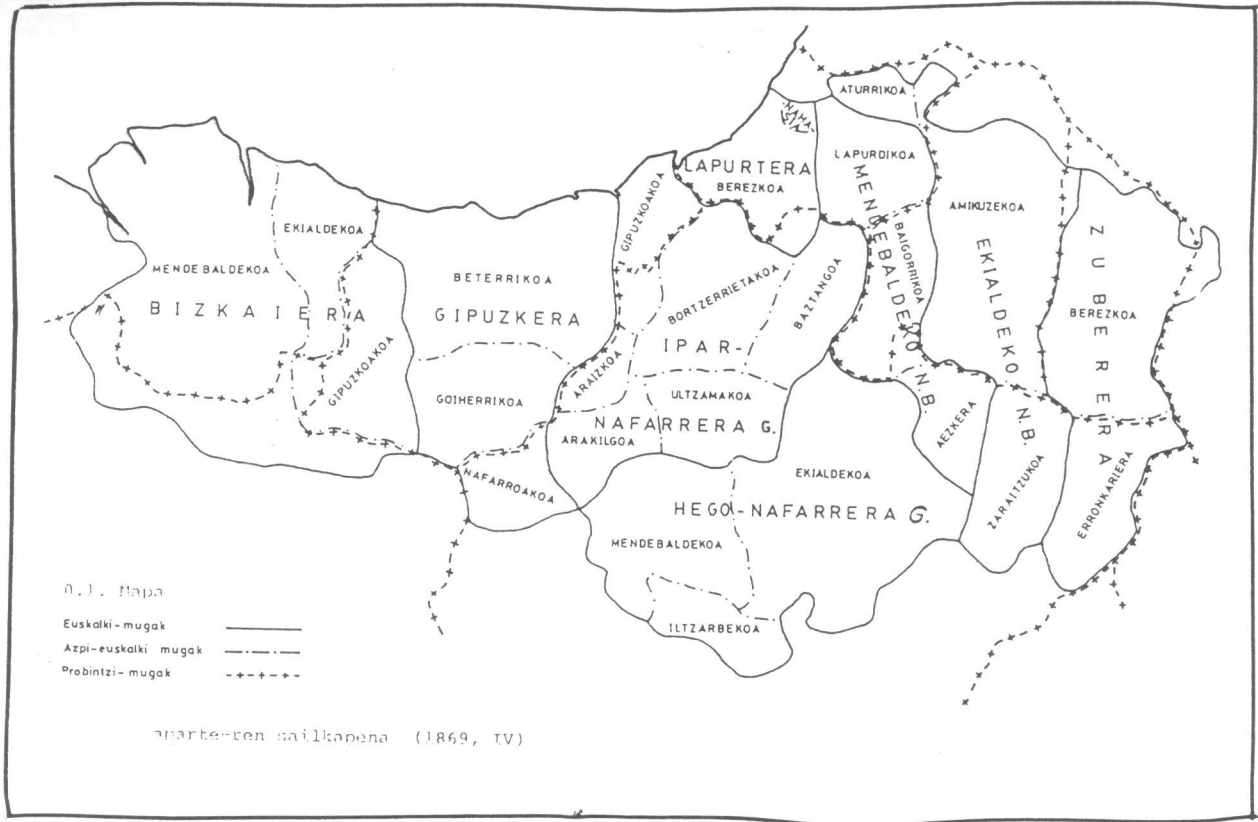
Honaino lehenengo puntua. Eta Soziolinguistikaren lehenengo kapitulura sartuko gara, hots, *Hizkuntzak nola dauden munduan, nola etorri diren gunganaino konturatzea*, alegia.

Eta lehenik, guzti hori ulertzeko ISOGLOSAren ideia ikusi beharko genuke.

ZER DA ISOGLOSA?

Soziolinguistika funtsatzen duen ideia nagusia, hitz batez, muga linguistikoa da. Eta Dialektologia hasi zenean sortu zen Isoglosa, eta Euskal Herrian denak piska bat gramatikariak garenaz gero, isoglosak guretzat oso errazak dira, oharkabean eta ohituta gaudelako edo, diferentziak ikusten ditugu gure hizkuntzan, adib., aski dugu hemendik ateratzea, Hernanitik atera eta Urdaburu inguruetan aldiz, “ERRAN” Horrek zer adierazten digu? Hor *muga linguistikoa* dela; administratiboki Gipuzkoa izan arren, linguistikoki Nafarroa delako.

“ERRAN/ESAN” dela eta inkesta bat egiten badugu, demagun Hernanitik Nafarroa aldera abiatuz gero, ondoren Berastegitik Nafarrorantz, Leitze edo Jaunsaras edo inguru horretara eta gero, Altsasutik beherago, eta Iparraldera berdin, bada, hor aurkituko genukeena zera da; (atlas linguistikoa begiratu).

Hori izango litzateke, beraz *Isoglosa* bat, hau da, “ERRAN/ESAN”en arteko muga markatzen duten puntuak eta horiek osatzen dute lerro bat eta hori izango litzateke ISOGLOSA.

Hori ikusirik, goazen bada beste adibide bat ikustera “BESTE/BERTZE” adibidez.

Gauza bera egingo dugu inkesta baten bidez galdetuz, eta hemen ere beste isoglosa bat aterako zaigu, hots, “Beste/Bertze” bereiziko dituen muga linguistikoa.

Gerta daiteke behar bada, (eta hau oso inportantea da) bi isoglosak muga politikoak bezalakoak ez direnez, normalki leku desberdinetatik pasatzen dira eta hau ez da Euskal Herrian gertatzen den fenomenoa bakarrik, beste Herrialdeetan ere gauza bera gertatzen baita (ikus, Ingalterra, Frantzia, Belgikan e.a., mundu guztian ematen den fenomeno delako ez dezagun ahantz).

Beraz isoglosa guzti horiek horrelako zerbait osatuko lukete (iksu mapa; Gipuzkera, Nafarrera). Behar bada zenbait puntutan batu bezala egingo dira baina, gero zabalduz joango lirarteke, eta hor muga bat baino gehiago, eskualde bat agertuko da, transizioeko eskualde bat.

Orduan, hemen ikusten dugu muga politiko eta linguistikoaren arteko diferentzia, hau da, muga politikoak konkretuak, zehatzak dira eta linguistikoak berriz, zabalagoak.

Gero zenbait lekutan, demagun mendi handi bat edo, ibai bat edo horrelako fenomeno geografiko inportante bat baldin badago, hor batu egiten dira, zergatik? Hor muga naturala dagoelako, eta muga naturalarekin ere azkartu egiten dira muga linguistikoak, eta isoglosak batu egiten dira.

Baina ez badago arazo geografiko inportanterik, gerta daitezke isoglosak bapatean zabal-

tzea, eta orduan, transizioeko eskualde handi batetan bilakatzea, eta Euskal Herrian ere berdin gertatzen da.

Orduan, isoglosak horrela pasatzen badira (ikus, mapa) eta mapan horrelako zerbait gertatzen bada (Nafarrera/Gipuzkera) honoko honetaz ohartuko gara, isoglosa arazo hau dela eta, dialektoak sortuko zaizkigula, alegia. Isoglosa asko pasatzen badira leku beretik muga bat sortuko da, zabalago edo hestutuago.

Dialektoari “Euskalki” deitzea, Azkuek duela 60ren bat urte proposaturikoa da eta badirudi onartua dagoela, bertako dialektoaz dihardugunean; kanpoak beti dialektoak izango bait dira.

Beraz, dialektoen arteko muga garbi gelditzen da ez dela lerro bat, eskualde bat baizik.

Beno, lehenengo gauza inportante bat, jakingo duzue, duela urte batzu (gaur egun baino gehiago, agian) izugarritzko lanak eta buruhaustea eman dizkigute Bizkaierak, Gipuzkerak, Nafarrerak, e.a.ek. Ideia honek gerla handia eman arren, ez du funts handirik gero ikusiko dugun bezala, nahiz eta ondorio txarrak izan Euskal Herriarentzat. Euskara batuaren kontra eraso hauek egin izan direlako, euskalkiak baztertu egin direla e.a., e.a.

Dialektoa horrela sortzen baldin bada, horrek adieraziko digu dialektoen ideia errelatibizatzen egin behar dela eta asko gainera. Lehenengo gauza eta hau leku guztietan gertatzen da, (ikus mapa; Demagun hau isoglosa bat dela eta, A euskalkia eta B euskalkia; orain egin dezagun beste isoglosa bat A B. Beraz, bigarren isoglosa honi buruz ezkerrean dagoena A izango da eta eskubialdean dagoena B).

Hori bi isoglosa bakarrik hartuta. Baina, noski, edozein pareri buruz defini daiteke isoglosa bat, beraz ohartuko zareten bezala, arazoa askoz konplexuagoa da.

(Euskaltzaindian orain egiten ari diren "Atlas Linguistiko" horretako mapa horretan bi mila eta gehiago galdera dituzte eta, gerra aurrean Azkuek zuzenduriko "Elizkizun Irukoitzan" begiratzen badugu, hirurehun (300) bat galdera agertzen dira eta, hortik 300 isoglosa ateratzen dira, beraz, bi kasu besterik ez ditut aipatzen nolako arazoa sortzen den ikus dezazuen.

Orduan, goazen lehenagoko harira: Hemen ezkerrean A da, eskubialdean B, eta bien artean, zer da?

Ikus dezakezue, A dialektoa izan daiteke edota, B dialektoa izan daiteke, segun eta nola begiratzen dugun. Beraz, dialektoaren ideia ez da inondik ere absoluto bat. Eta isoglosak paralelak baldin badira, transi-

zioko zerbait sortzen da tartean eta banda edo zerranda horretan zer dialekto egiten den galdetzekak ez du zentzu logikorik.

Beraz, hori da lehenengo arazoa, hau da, isoglosak ez badira leku beretik pasatzen horrelako bandak sortzen dira eta banda horien barruan kontradikzio logikoa dago beti; hortaz, banda horien barruan ez dakigu zer egiten den.

Horixe da une honetan Oiartzunen gertatzen dena esate baterako: Oiartzunen "dut" esaten bada, Oiartzungoa, nafarrera dela esan beharko genuke, baina, nafarreraz "erran" esaten badute eta gipuzkeraz "esan" esaten bada gauza bera adierazteko, bada, sentidu horretan isoglosa honi buruz Oiartzunen gipuzkeraz egiten dute.

Horrelako gauzak gertatzen zaizkigu Gipuzkoa guztian.

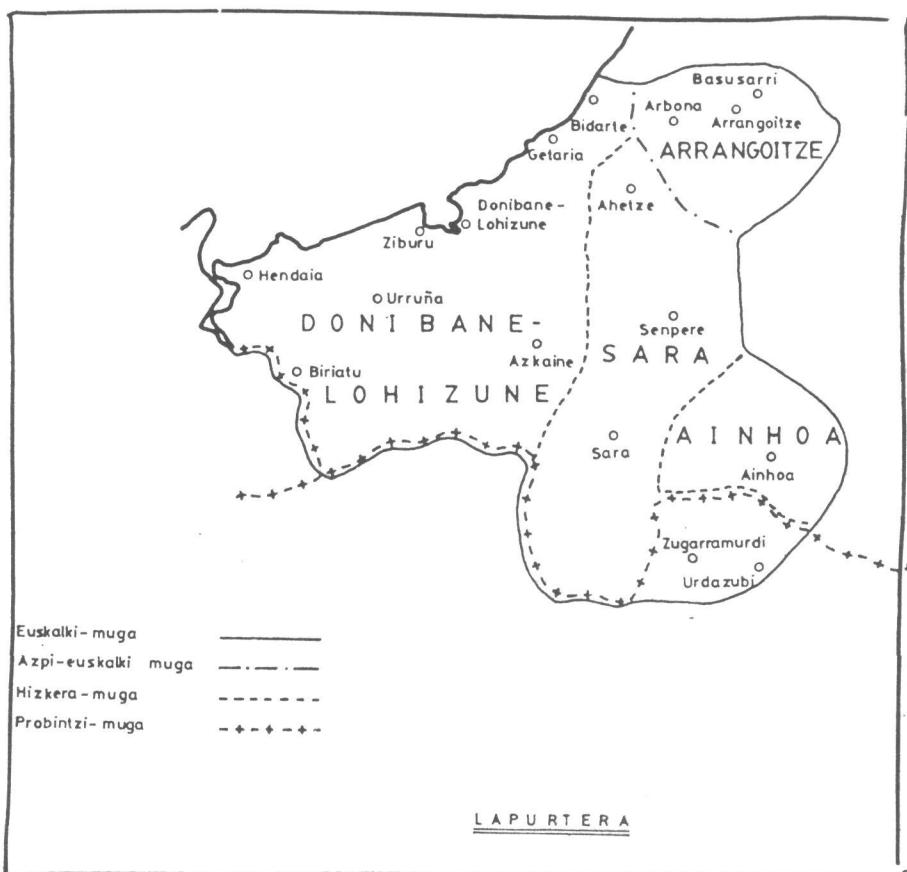
Beste adibide bat, aditza dugu. "Haiek dute" adib.; Azkoitia; "Haiek debe" esate dute. Bizkaiera ofizialean "dabe" baldin bada, Azkoitia puntu honetan bizkaiera dela esan daiteke,

baina beste puntu askotan ez, beraz, oso errelatiboa da.

Bigarren arazoa eta gogorra goa oraindik ere; Isoglosak mundu guztian gurutzatu egiten dira askotan. Beraz, demagun hau dela isoglosa bat (mapa) eta hau beste isoglosa bat eta, lehenengo isoglosa bat horri buruz ezkerretara dagoena eman dezagun A dela eta, eskubian dagoena B, eta ikus dezagun hor ateratzen den muga (mapa), hemengo fenomeno hau leku guztietan gertatzen da. (Adib.; Hemen duzue Ingalterako kasu bat).

Orduan, ohartuko zinetenez, parte honetan (ikus mapan) benetan A hitzegiten da (gipuzkeraz) eta hemen berriz B hitzegiten dela, hori egia da, beraz eskualde horietan badago halako barne-logika bat, baina gertatzen den tarte horretan zer hitzegiten da? Berriz lehen aipaturiko kasuaren antzekoarekin topatzen gara, ez du koerentzi logikorik; A eta B biak, segun eta nola hartzen den.

Beno horrelako egoera gertatzen den bakoitzean sortzen

da halako desadostasun logiko bat (mapa); bi triangelu hauetan egia da badagoela koerentzi bat eta isoglosak logikoak dira, baina beste bi parte horietan ez du sentidurik beraz, eta zer hitzegiten den galdetzean, ez dakigu.

Beraz, horrek zer esan nahi du? Bada, dialektoak oso errelatiboak direla, baina errelatiboak direla arrazoin logikoarengatik, eta hau oso inportantea da.

Eta hau ezin da konpondu arazo logikoa delako. Isoglosek bereizten dituzten eskualde horietakoak dialektoak baldin bada, horrelako fenomenoetan dialekto ideiak ez du sentidurik. Beraz, esaten digutenean: "El vizcaíno está siendo marginado"; horrek ez du ezer esan nahi, sentidu horretan. Ez da arrazoin politikoa, logikoa baizik, munda guztian gertatzen den fenomeno baina.

Beste arazo bat, eta gauzak okerrago jarri dituen: Planteiamendu hauetan, planteiamendu

geografiko hauetan (Geolinguística izango litzateke), badi-rudi esaten ari garela etxez-etxe joan behar dela galdezka (eta hori egia da baserrietan sartu eta galdetu; "Aizu hemen nola esaten da,...? eta orduan erantzungo dute,...) Hori garbi dago. Baina eman dezagun etxe horretan senarra Hernaniarra eta emaztea Lesakarra direla; (eta horrelako kasuak gertatzen dira), horrelako familietan zer gertatzen da?

Bada, horrelako kasuei **BIMORFISMOA** dietzen zaie.

Etxe horietan ez da planteiatzen horrek sortarazten duen arazoa (aitak, *esan/erran* amak) baina, bi formok entzuteari esaten saio *bimorfismoa*.

Bimorfismo hori lehen oso gutxi ematen zen, jendea orain baino gutxiago mogitzen zelako (auzo bereko edota, herri berekoen artean ezkontzen zirelako...)

Baina mundu modernoan egun, hori gero eta gehiago dago; gero eta maizago gertatzen da, eta horrek ondorio linguistikoak ditu, zeren eta, horrek esan nahi du bakoitzak bere hizkuntza ekartzen duela eta norberak bere joera sartzen duela oharkabean. Orduan, hizkuntza mailan lehen zegoen batasun hori gaur egun gero eta gutxiagotuz doa. Eta Euskal Herrian ere fenomeno bera dugu, eta inkesta bat eginez gero, ikusiko genuke gure artean **POLIMORFISMOA** dagoela; behar bada, polimorfismo pasiboa izango da.

Beraz, horrek esan nahi du bimorfismoa edo polimorfismoa mundu modernoan oso hedaturik dagoen fenomeno baina; lehen ez, lehen lekuan lekuko hizkera egiten zen, baina gaur egun ez, eta gero eta gutxiago.

Momentu honetan pentsatu besterik ez dago zer gertatzen den eskolan. Orain haurrak ateratzen dira autobusetan, biltzen dituzte eta ikastetxeetara eramaten; orduan, haur horiek etxetik dakarten euskarā eta eskolan ikasiko dutena oso desberdinak dira, askotan, nahigabe baina, irakaslea dela edota, halako nahaste-borraste bat sortzen da. Beraz, hor ere bimorfismoa sortzen da.

Beste arazo larriago bat; duela ehun urte hemengo zibilizazioa nahiko baserritarra zen; jendea oraindik ere, herri txiki edo baserrietan bizi zen, ez zegoen hiri handirik. Momentu honetan berriz kaletarkuntza edo gizartearen hiritarkuntza gertatu da, eta oraindik ez da bukatu, gero eta gehiagotzen ari delarik. (Adib; momentu honetan Erreteriatik Usurbileraino gutxienez, lehen txikiak ziren herriak gaur egun izugarriak dira).

Beraz, hemen beste fenomeno bat ari da gertatzen, alegia, hiritarkuntzarekin batera

beste fenomeno bat ematen ari delako. (Adib. Goizuetar bat langabezian zegoelako, Donostiara etorri da bizitzera eta alboko etxebizitzan lekeitiar bat bizi da; behekoan aldiz, Baztandar bat, e.a., e.a.. Inmueble horietan isoglosa hori nondik pasatzen da? Zer sentidu du isoglosa horrek kaleari buruz? Mendialdean bai, baina, Urbietako kaleko inmueblean?

Isoglosa beraz, oso errelati-boa da momentu honetan; due-la ehun urte balio zezakeen bai-na orain ez. Eta zer esanik ez New Yorck-en, zein kaletatik pasatzen da?

Hori bukatu da, eta dialekto-idea horrekin lotuta, beste ideia bat sortu da; soziolektoaren ideia, alegia.

ZER DA SOZIOLEKTOA?

New York edo horrelako hiri handietako jende klase soziazalaren araberrakoa da jendearen hizkera ere. Esate baterako, beltzak edo portorrikeinoak, edo horrelako taldeak eta Los Angeles-en bertan, adib.; hirurehun mila koreatar bizi dira auzo batean, beste auzo batean beste hainbeste japoniar; beste auzoetan txinatar eta afrikar beltzak, e.a., e.a.; bakoitzak bere auzoa du eta horrelako kasuetan behar bada sailkatu daiteke dialekto mailan, baina hori ere ez da egiazkoa, zeren eta, horietan ere, demagun, postetxeetan langile denak nahasirik dauden lekuetan, zer sentidu du isoglosak? Ez du inolako sentidurik.

Hemen gertatzen dena da, bertako burgesiak, Beverly Hills eta horrelako auzo dotoretako jendeak alegia, horiek hitzegiten duten hizkera ez da beraien morroi eta neskameek hitzegiten duten hizkera bera etxe berean biziarren; orduan muga soziala da, hortik dator *soziolektoa* ideia sortzea. Lehen dialektoaren ideia sortu zen bezalaxe, mundu modernoan batez ere, hau da, oso hiritartua dagoen munduan soziolektoaren ideia sortu da. Eta egia esan, horrelako hiri handietan eta Euskal Herrian ere nolabait esateko, hein batean ere, antzeko zerbait gertatzen da ("Esaidak/n zer klase sozialetakoa haizen eta esango diat/dinat nola hitzegiten duan/dunan). 23

Hori gure artean ez da hainbeste ikusten, baina badago halako zerbait.

Euskal Herrian, arrantzaleak eta baserritarrak direla euskaldunak baldin badakigu, Negurin euskararik ez dela egingo ere jakingo dugu, eta ez da kasu geografikoa, zeren eta, Negurin Amoroto-ko neskameren bat baldin badago, honek euskaraz egingo du, beraz, segun eta zein klase sozialetan dagoen, modu batera edo bestera hitzegingo du, edota, hizkuntza batean edo bestean; orduan honek ere frenatu egin du dialektoen ideia.

Hitz batez, hizkuntzak praktikan nola presentatzen diren une honetan jakiteko, bada go dialektoen ideia, eta hori, "sailkapen geografikoa" da (arestian aipaturiko "pega" guzti horiekin eta gaingitu ezinezkoak, gainera).

Herri handietan berriz, soizolektoen ideia sortu da (Hizkuntza, klase sozial bakoitzaren arabera, alegia), eta honen ondorioz berriz, beste ideia bat atera da; "pertsone bakoitzak bere modura hitzegiten duela". Eta ideia hau praktika mailan oso nabaria da. Adib.; Aparailuen bitartez aztertzen bada hemen gaudenon "S" a, esate baterako eta, espektograma bat eginez gero, mila arazorengatik "S" guztiak nahiko desberdinak izango lirake, (Gizon eta emakumezkoenak akustikoki desberdinak, lekua-ren arabera, e.a....)

Honek esan nahi du "S"aren mailan ere, bakoitzak bere idiolekto pertsonalak ditugula.

Zer gertatzen den? Halaz ere eta, funtsean idiolektoak desberdinak izanarren, gutxi

gora behera, parametro batzu har daitezke eta parametro horien arabera sailkatu daitezke pertsonak, dialektoak edota, soziolektoak behar bada. eta orduan ikusiko genuke oso errelatiboa gertatzen dela azke-nean dialektoaren ideia.

Beste argumento bat eta goikoa baino inportanteagoa (eta mila kritika egin daitezke oraindik). Goian aipatu dugun isoglosa itxuraz behintzat, fonologikoa da, egia esateko, "S" eta "R" konparatzen ari gara; fonema baten ahozkerari buruzkoa, alegia.

"Det" eta "Dut" hartuz gero aldiz, isoglosa hori morfologikoa izango litzateke. Beraz, isoglosak maila desberdinetakoak izan daitezke, hots, isoglosa fonologikoak; isoglosa morfosintaktikoak, isoglosa lexikalak, e.a....

Zer-nolako inportantzia eman behar zaio isoglosa bakoitzari? Hemen soluziorik gabeko arazo batekin topatzen gara; zeren eta, inork ez bait daki nola baloratu behar diren isoglosak. Zeren eta, isoglosa bat halako leku batetik pasatzen bada eta beste isoglosa bat bestetik, zein da bietan inportanteena? Inork ez daki.

Alde batetik, pentsa liteke elkar-ulerkuntza (intercomprensión) izan daitekeela erizpide on bat, esate baterako, isoglosa batek ez badu zailtzen elkar ulertzea, orduan isoglosa hori ez da oso inportantea izango, eta alderantziz, hots, zailduko balu, eta problema larriagoa denez, beste koefiziente bat eman beharko zaio isoglosa horri.

Zeintzu dira problema horiek? Zenbat balio dute orduan, "Det/Dut" eta "Erran/Esan" isoglosek? Hemen ere ez dugu erantzunik. Nahiz eta mapak hemen izan, hori nola baloratu behar den inork ez daki eta ez Euskal Herrian, mundu guztian baizik. Baztango eta Lapurdiko

euskara esate baterako oso antzekoak dira. Zer diferentzia duten? Badirudi diferentzia bakarra "H"aren problema dela; orduan, hori oso inportantea al da? Bai ala ez? Inork ez daki zeren eta, Elizondon eta Azkainen oso berdintsu hitzegiten dute. Orduan "H"arengatik zenbat ematen zaio? Ezin da esan, eta froga da, Bonaparte zalantza gorritan ibili zela ez zekielako zer egin horrekin, hau da, Baztango euskara Nafarrerarekin jarri ala Lapurterarekin, zergatik? Ez zekielako nola kontatu. Aditzari buruz berdina da dudarik gabe, baina fonologia aldetik, "H"ari buruz ez. Orduan zer? "H"rik ez izatea oso larria al da? Inork ez daki, Mitxelenak ere ez; hor dudak izan ditu eta beti esaten du berak sailkapen batzutan Bonapartek izan zituen arazo berberak izango lituzkeela eta galdetuko balioke Baztango euskara zergatik ez duen jartzen Lapurterarekin eta zergatik Nafarrerarekin bai, Bonapartek egin zuen bezala? Ez dakiela.

Beraz, guzti hau azkenean sekulako problema da. Orain arte ikusi dugunez hori da egoera, eta Euskal Herrian arazo bera dugu, eta une honetan, Euskal Herrian zenbat dialekto edo euskalki dagoen galdetzen baldin bada, eta lehen esan dizuedan arrazoin horiek kontutan hartzen baditugu, ez dakiugu.

Nik orain galdetuko banizue, zenbat euskalki dago momentu honetan Euskal Herrian? Zer erantzungo zenidateke? Erantzunik ez dago.

Baina badugu beste irtenbide on bat. Bonaparte Printzeak esan zuenez zortzi (8) omen dira. Hori izan daiteke soluzio bat. Zergatik? Bonaparte izan delako euskal dialektologian isoglosa hauek seriooki bilatzen ibili den lehendabiziko pertsona. Baina gero Azkue etorri zen eta honen ustetan gauza batzua alda zitezkeenez, zazpi (7) euskalki zirela esan zuen, eta gaur egun hori ukatzeko beste arrazoin handiagorik ez dagoenez, zazpi direla esaten da. (Mitxelena barne).

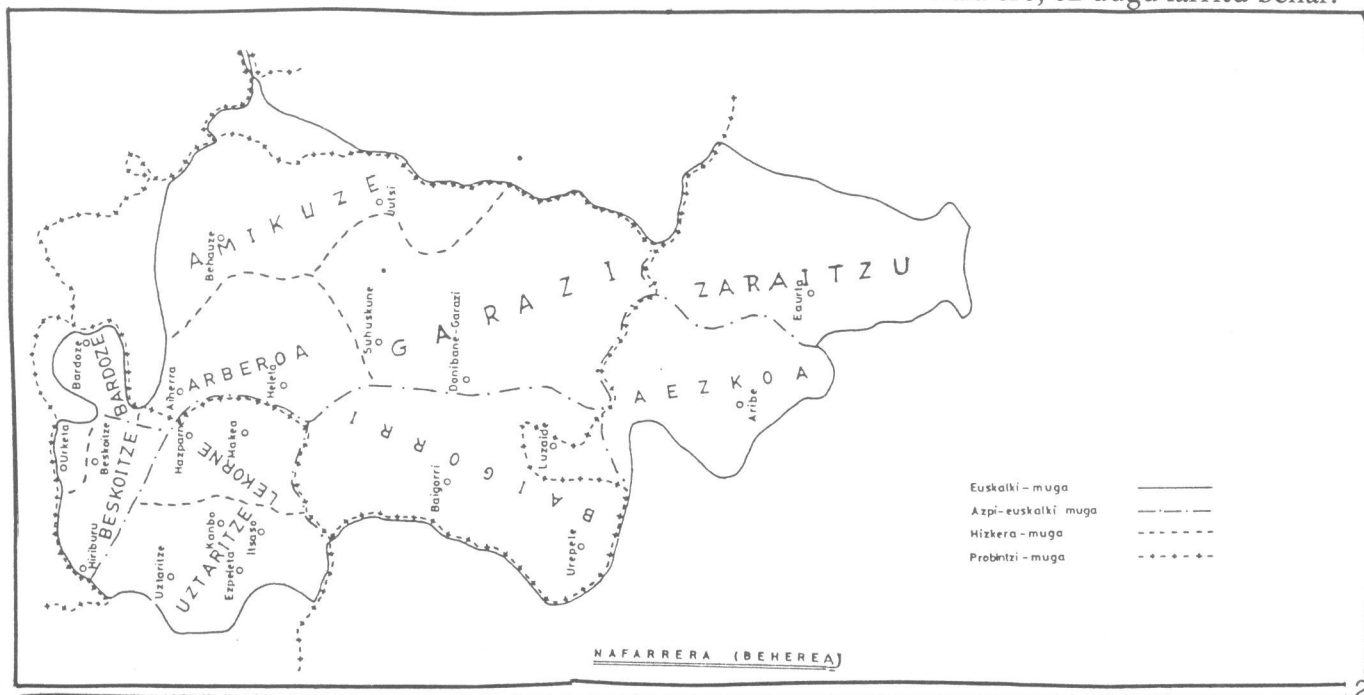
Hauék dira Azkuek proposatzen dituenak; badaude lau oso ezagunak: Bizkaiera, Gipuzkera, Lapurtera eta Zubera. Gero daude Baxenafarrera edo Nafarrera Beherea eta Goi-Nafarrera edo Nafarrera Garaia eta Erronkaria.

(Hemen daukat hain zuzen ere, Bonaparteren arabera, Pedro Irizar-ek argitaratutako maparen sailkapena, hots, zazpi euskalki horiek eta hogeitabost (25) azpi-euskalkiak).

Bonapartek beraz, zortzi bereizten zituen hain zuzen ere; Baxenafarrera (Ekialdekoa eta mendebaldekoa) eta Nafarrera (Ipar nafarrera eta Hego-nafarrera) bereizten zituelako eta Erronkaria aldiz, Zuberrarekin elkartzen zuen, horrela, zortzi geratuz.

Hemen beraz, badirudi izugarrizko nahaste-borrastea dagoela hainbeste euskalkirekin. Japon-en berriz, hogeitabederatzi (29) dialekto omen. Honekin adierazi nahi dudana zera da; mundu guztian gertatzen dela horrelako kasurik.

Beraz, gure arteko hau normala da. Dena den, esan behar da baita ere, euskaldunok hain gutxi izanik diferentzia hauek izatea nahiko larria dela, baina hala ere, ez dugu larritu behar.

Kaukason, indoeuropeoak (armenioa, kurdoa...) kontatuz gero, berrogeitik (40) gora dira eta Kaukaso Pirineoen tamainokoa da, gutxi gora behera eta bertan, batere antzik ez duten berrogeitaka hizkuntz hitzegiten dira. Beraz, Kaukason egiten diren hizkuntza gehienak Kaukasikoak dira eta gutxi batzuek (hiruzpalau) indoeuropeoak izanik, erabat desberdinak dira. Egoera hori ikusirik, eta proportzioan gu ez gaudela hain gaizki aitortu beharko dugu.

Nigerian (80 miloi biztanle) aldiz, hirurehun (300) hizkuntza hitzegiten direla kalkulatzen da, beraz, egoera okerragoak ere badaude.

Nueva Ginean (2 miloi) kalkulatu da zazpirehun (700) hizkuntza hitzegiten direla, inork ez bait daki zenbat diren ere.

Beraz, gure egoera ere ez dago hain gaizki, zeren, azken finean, hemengo zortzi euskalkiak ez bait dira hain diferentek ere (guztiok elkar ulertzen dugu) eta ez da hainbestearinoko arazoa. Ez dugu desanimatu behar.

Eta gauzak horrela presentatzen badira guztiok ohartuko zineten orain arte etorri zaigun fenomeno bat dela; gauza horrela zegoen; mundu guztian horrela gertatu da. Hortaz, orain arazoa hau da: Hori aspaldiko Euskal Herriari zegokion egoera bat dela eta hemen ez badago proiektu nazionalik (eta hau nire eritzia da) nik ez dut ikusten zergatik aldatu behar den hau, esan nahi dut: Ez badago proiektu nazionalik eta ez badugu elkar ondo ulertzen erdaraz hitzegingo dugu eta kitto! Azkenean, hizkuntza bat tresna funtzional bat eta elkarrekin mintzatzeko tresna baldin bada, eta beste hizkuntza batetan molda bagintezke, ez dugu zergatik batua egin beharrik, bakoitzak nahi duen beza-

la egin dezake eta kitto!

Planteiamendu hau "paseismo" hutsean begiratu gero, "orain arte horrela izan da eta hori da" eta ez badago nazio-projekturik, nik ez dut ikusten planteiamendu hau zergatik ez den onartu behar.

Esango didazue agian, diferentea da. Beno bai, hori egia da. Lehen jendea ez zen asko mogitzen, beraz, euskalkien arteko diferentzia hauek ez ziren hain larriak.

Euskal Herrian euskaldunok elkarrekin benetan bizitzeko proiektu bat baldin badago (ez edozein nazio-proiektu, noski) eta ez badugu elkar ulertzen, batzuetan txisteak egin beharrean aurkituko gara. (Adib.; Batek ilarrak eskatu eta besteak babarrunak atera).

Baina hori ez da posible proiektu nazional batean. Proiektu nazional batean elkar ulertu behar dugu eta elkar ulertzeko egoera hau ezinezkoa da. Hor batasun bat bilatu behar da. Horregatik diot: Ez badago nazio-projekturik eta ez badago benetan Euskal Herria, Herri bat bezala bere hizkuntzan eraikitze asmorik, hemendik bertatik esango nuke nire hitzaldiok soberan daudela. Zeren eta, guk ezin dezakegu Soziolinguistika egin amerikanoek egiten duten bezala, hots, guztiz abstrakzioetan hartu eta fonetika aztertuko balute gisa aztertu. Hori ere egin beharrekoa izango da baina, gure kasua ez da hori; gure hizkuntza da eta ez da gauza abstrakto bat, ez da hizkuntza abstrakto bat.

Hortaz, hau guztia gaintitu nahi badugu, horregatik da, proiektu bat dugulako alegia. Hain zuzen ere, gure Herrian Euskara normalizatzeko proiektua, (normalizatu diogunean, normalki alor guztietan esan nahi bait da) eta noski, ez bada horrelako asmorik nik ez dut ikusten planteiamendu al-

daketaren beharrik. Eta aldeantzez, proiektu-nazional horren beharrik ikusten ez dutenek, hots, "Los vascos podemos seguir siendo vascos sin saber euskara" eta horrelako planteiamendua dutenak, nik jadanik baztertuak ditut, jende hori gure etsaia da eta kitto!

Nire ustez gure Herria hizkuntzarik gabe ez da ezer, (Huesca adib.) eta gure hizkuntza planifikaziorik gabe eta euskalki hauek gaintu gabe, jai dugu. Hori argi eta garbi diot.

Beraz, egoera hau leku guztietan eman da, eta hizkuntza normalizatu nahi bada, hots, normalizatu diogunean normalki erabilia izan dadila alor guztietan esan nahi da.

Orduan hemendik aurrera beste herrietan nola jokatu duten ikustera pasako gineteke.